

“YEREL ÇEŞİTLERİN KAYIT ALTINA ALINMASI, ÜRETİLMESİ VE PAZARLANMASINA DAİR YÖNETMELİK” ÇALIŞTAY SONUÇ BİLDİRGESİ

Aşağıda isimleri bulunan odalar, dernekler, sendikalar, kooperatifler ve kooperatif girişimleri, gıda toplulukları, birlikler, tüketici dernek ve federasyonları ile platformlar 25 Kasım 2018 tarihinde Kadıköy Belediyesi Barış Manço Kültür Merkezinde bir araya gelerek “Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi ve Pazarlanmasına Dair Yönetmelik” maddelerini görüşmüş ve şu saptamalarda bulunmuşlardır.

Yönetmeliğin “amaç ve kapsam” bölümünde “tarımsal bitki türlerine ait yerel çeşitlerin genetik erozyonlarını engellemek” gibi önemli bir amaç ön plana çıkarılmaktadır. Ancak, yönetmelik baştan sona “yerel çeşitlerin nasıl kayıt altına alınacağını, üretileceğini ve piyasaya arz edileceğini” yani ticaretini düzenlemekte olup asıl amacı ile bağdaşmamaktadır.

Dünyada hiçbir ülke yoktur ki ticarete konu ederek yerel çeşitlerini koruyabilsin! Endüstriyel tarımın yayıldığı ülkelerde, yerel çeşitlerin hızla azalması bunun en acı örneğidir. ABD’de lahana çeşitlerinin %95’i, mısır çeşitlerinin %91’i, bezelye çeşitlerinin %94’ü, domates çeşitlerinin %81’i kaybolmuştur. FAO’nun verilerine göre son yüzyılda dünyamız biyolojik çeşitliliğinin %75’ini kaybetmiştir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Birleşmiş Milletler (UN) gibi uluslararası kurumlar, hızla azalan tarımsal biyolojik çeşitliliğimizin en önemli koruyucusu ve kullanıcısının çiftçiler olduğunu kabul etmişlerdir. Yerel çeşitliliğin korunabilmesinin ancak bunları saklayan ve kullanan küçük çiftçilerin geçiminin garantiye alınması ile sağlanabileceği açıktır. Yerel çeşitlerin genetik erozyonunun önlenmesinde de küçük çiftçileri destekleyen tarım politikalarının son derece önemli olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, söz konusu yönetmelik de tarım politikalarımız da sorunludur.

Tabii servetler ve kaynaklar Anayasamızın 168. maddesine göre devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Özel mülkiyete konu edilemezler. Sadece kanunla nasıl kullanılacakları düzenlenebilir. Tabii servet niteliğindeki yerel çeşitlerimiz, söz konusu yönetmelik ile küçük çiftçilerden uzaklaştırılmakta ve özel mülkiyete konu edilmektedir.

Yerel çeşitlerin korunması ve yaygınlaştırılması bağlamında çiftçilerin, özellikle küçük çiftçilerin merkezde yer alacağı bir düzenleme yapılmalıdır. Ayrıca tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi aile tarımı, küçük çiftçilik ve genç çiftçileri ve bu grupların kooperatifleşmelerini destekleyen tarım politikaları hayata geçirilmelidir.

Yerel çeşitlerin kayıt altına alınabilmesi için başvuru yapma hakkı, ilgili olmak kaydıyla; meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu araştırma kuruluşları, yerel idareler ve üniversitelere verilmiştir. Bu kapsamın içerisinde çiftçi birlik ve kooperatifleri yer almamaktadır. Çiftçi birlik ve kooperatiflerinin mevcut yönetmelikte yer alması yönetmeliğin bu haliyle kalması durumunda hiçbir şey ifade etmemektedir. Buna karşın sivil toplum kuruluşu adı altında yerli, yabancı ortaklı ve yabancı tohumculuk şirketlerinin kamu kuruluşu niteliği verilmiş olan ilgili alt birlik veya Türkiye Tohumcular Birliği’nin başvuru yapacağı açıktır.

Yerel çeşitler Yerel Çeşit Kayıt Komitesi tarafından kayıt altına alınacaktır. Komite Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü, Bakanlık İl Müdürlüğü, TAGEM, Türkiye Tohumcular Birliği, ilgili alt birlik, Türk Patent ve Marka Kurumu ile üniversitenin ilgili birer uzmanın katılımı ile oluşacaktır. TBMM'de 2005 yılında kabul edilerek Resmi Gazete'de 2006 yılında yayımlanan 5414 sayılı Gıda ve Tarım İçin Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanunun 9. maddesi çiftçi haklarını düzenlemektedir. Buna göre çiftçilerin gıda ve tarım için bitki genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili konularda ulusal düzeyde karar alma sürecine katılım hakkı bulunmaktadır. Ancak, yerel çeşitlerle ilgili son derece önemli görevlerle donatılmış Komitenin oluşumunda çiftçi örgütlerine yer verilmediği gibi yönetmeliğin hiçbir aşamasında çiftçilerin veya örgütlerinin bir müdahalesi ya da hakkı bulunmamaktadır.

Çiftçi haklarını tanımlayan 5414 sayılı Kanun, çiftçi tarafından ayrılmış tohum üretim materyalinin saklanması, kullanımı, değişimi, ticareti ve satışının ulusal kanunlarla kısıtlanamayacağı hükmü içermektedir. Taraf olduğumuz uluslararası sözleşme ve bunun Meclisimizde kanunlaşmasıyla çiftçilere verilen hak, Tohumculuk Kanunu ve tartışma konusu yönetmelik tarafından kısıtlanmaktadır. Bu çerçevede yönetmelik ile birlikte Tohumculuk Kanununun da yeniden düzenlenmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Bakanlık tarafından yerel çeşitlerin üretimine kısıtlama getirilebileceği hükmü de 5414 sayılı yasa açısından kabul edilebilir bir durum değildir. Yerel çeşitlerin endüstriyel çeşitlere rakip olması halinde kısıtlanabilecekleri anlamına gelmektedir.

İçerisinde çiftçilerin yer almadığı Komite, yönetmelikle kendisine verilen yetki kapsamında yerel çeşitlerin menşe bölgesi dışında da üretim yapılabilmesi konusunda karar verebilecektir. Bakanlık bu konuda özellikle küçük çiftçiler, üniversiteler ve ayrıca yerel tohum STK'ları ile işbirliği içinde katılımcı ıslah yolunu seçmeli, yerel çeşit ıslah ve adaptasyon çalışmalarında çiftçilere, çiftçi örgütlerine mutlaka yer vermelidir.

Komitenin teknik inceleme yapılmasına karar vermesi durumunda yerel çeşitlerin 1 yıl süre ile farklılık ve yeknesaklık testlerine tabi tutulması, %90'lık homojeniteye sahip olmasının beklenmesi köy popülasyonları için mümkün değildir. Köy popülasyonları evrimlerini henüz tamamlamamışlardır. Çiftçilerin tek başlarına içinde bulunduğu bir çalışma ile bu düzeyde bir homojenite ve durulmuşluk sağlanması mümkün değildir. Özellikle köy popülasyonları bağlamında Bakanlık-çiftçi işbirliği çerçevesinde katılımcı ıslah yöntemi uygulanmalıdır.

Yönetmelik ile yerel çeşide ait tohumlukların sadece kendi menşe bölgesi içinde üretilebileceği ve ticarete sunulabileceği belirtilmektedir. Yapılması gereken, menşe bölgesi belirlenmiş yerel çeşitlerin üretiminin yaygınlaştırılması ve özelliklerinin bozulmaması amacıyla endüstriyel tohumların da bu bölgelere girmesine kısıtlama getirilmelidir.

Yerel çeşitlerin üretimini yapacaklara Tohumculuk Sektöründe Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği çerçevesinde üretici/yetiştirici belgesi alma zorunluluğu getirilmiştir. Yönetmeliğe göre tohum yetiştirici belgesi alacak kişinin örtü altı sebze için en az bir dekar sera, açık alan sebze için en az beş dekar ve tarla bitkileri için en az on dekar araziye sahip olması ya da kiraladığını gösteren belge ile alabildiği, çiftçi kayıt belgesi sunması gerekmektedir. Tohum

Üretici belgesi için ise başvuru sahibinin tohum ürettiği bitki grubuna ait gerekli bina ve depoda kiracı veya mülk sahibi olma zorunluluğu bulunmaktadış. Tohum retici belgesi başvurusunu sadece ziraat mühendisleri, ziraat teknisyenleri veya bitkisel üretim ya da tohumluk yetiştirme konusunda ders aldığını belgeleyen teknikerler yapabilmektedir. Başvuru sahibinin bu meslek gruplarından olmaması halinde yanında ziraat mühendisi çalıştırdığını belgelemesi gerekmektedir. Mevzuatın çizdiği çerçevede mesleği üretici belgesi almaya yeterli olmayan, ziraat mühendisinden hizmet satın alabilecek gücü bulunmazken yanında bir ziraat mühendisini istihdam etmesi zorunluluğu getirilen bir ifti, yine ilgili mevzuata göre sadece tohum üreticileri adına sözleşmeli yetiştiricilik yapabilecektir. Böylece iftiler ve yerel tohumlarımız tohumculuk şirketlerinin insafına terkedilmektedir.

Bitki eşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliğine göre yayımlanan, kayıt listelerinde yer alan ve 5042 sayılı, Yeni Bitki eşitlerine Ait Islahı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun kapsamında koruma altına alınan çeşitler için yerel çeşit kayıt başvurusu yapılamayacağı belirtilmektedir. Yönetmelik daha önce özel mülkiyete geçirilmiş yerel eşitleri kapsam dışında bırakmıştır. Bu şekilde ne kadar yerel çeşidin özel mülkiyette konu olduğunu bilemiyoruz. Bakanlık şeffaf olmalı ve düzenli olarak bu bilgiyi paylaşmalıdır. Yerel eşitler halkın malıdır, anonimdir. Özel mülkiyete konu edilemez. Kamunun mülkiyeti altında, kullanıcısı tüm çiftçiler olmalıdır.

Yerel eşitlerimiz Anadolu'nun halk türküleri gibi anonim olmalı, özel mülkiyete konu edilmemelidir. Yerel çeşitlerin özel mülkiyete konu edilmesi onun korunması değil yok olması anlamını taşır.

Yerel çeşitlerin sertifikasyon sistemine ve teste tabi tutulması, tohumluk kontrolörleri tarafından tohumlukların denetlenmesi, üretici ve yetiştirici belgesi düzenlenmesi, yerel çeşitlerin özel mülkiyete konu edilerek kapsam dışına çıkarılmasına zemin oluşturulacağının en belirgin göstergesidir.

Yönetmelik kapsamında sunulacak hizmetler ile onaylanan ve düzenlenen belgeler için Tohumculuk Kanunu çerçevesinde ücret alınacak olması, giderek yoksullaşan çiftçilerimizin altından kalkabileceği bir durum değildir. Kamu yararı doğacağı için ifti ve ifti örgütlerinden ücret alınmamalıdır.

Yerel eşitler menēe bölgelerinde, değişen iklim koşullarında, evrimlerini devam ettirerek gelecek felaketselere karşı halkımızın beslenmesinde en önemli gvencemizdir. Bu eşitlerimiz kamu adına gerçek sahipleri olan çiftçilerimiz tarafından, tarlalarda ve bahçelerde üretilerek muhafaza edilmeli, küresel tohum şirketlerinin dayatmalarına karşı yerel çeşitliliğimiz ve gıda güvenliğimiz korunmalıdır.

iftimizin kooperatif çatı altında örgütlenmesi, tüketicilerle işbirliği çerçevesinde yerel üretim, yerel pazarlar, yerel tüketim ağının örülmesi devlet politikası haline getirilmelidir.

Yukarıda belirtilen nedenlerle Yerel eşitlerin Kayıt Altına Alınması, retilmesi ve Pazarlanmasına Dair Yönetmelik derhal geri çekilmelidir.

Beyoğlu Yurttaş Meclisi
Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu-Çiftçi Sen
Elele Kooperatifi
GDO'ya Hayır Platformu
Geleneksel Balık Mutfağını Yaşatma ve Koruma Girişimi
Göztepe Kooperatif Girişimi
Halk-Bes-Koop
İzmir Yerel Tohum Derneği
Kadıköy Kent Konseyi Gıda Çalışma Grubu
Kadıköy Kooperatifi
Mazgirt Kooperatifi
Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası İstanbul Őubesi
Sürdürülebilir Ekolojik Tarım Derneği
Tarım Orkam-Sen İstanbul Őubesi
Tema Vakfı
TMMOB Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Őubesi
TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Őubesi
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Őubesi
Tüketici Bilincini Geliştirme Derneği-TÜBİDER
Tüketici Dernekleri Federasyonu-TÜDEF
Tüketici Hakları Derneği-THD
Tüketici Hukuku Derneği
Tüketiciyi Koruma Derneği-TÜKODER
Tüketici Örgütleri Federasyonu-TÖF
Ulusal Tohum Takas Merkezi-UTTM
Yeryüzü Derneği
Yeni İnsan Yayınevi